

Ez a dolgunk

A parasztember nem szereti, ha róla beszélnek. Akárhányszor láttam őket úgy, hogy hallgatták, amit róluk mondanak nekik, mindig valami szemérmes zavart, furcsálló tartózkodást láttam az arcukon. Dicsérik a szorgalmát? Elismerő szóval illetik munkáját, hogy szántott, vetett, aratott? Hogy becsülettel fedél alá takarított mindent a garázda tél orra előtt? Úgy néznek ilyenkor, hogy valósággal kérdezik: ez is szót érdemel? hiszen ez a dolgunk. A napnak az a dolga, hogy süssön, az esőnek, hogy essen, az ősznek, hogy jöjjön a nyár után, a fűnek, hogy kasza alá nőjön, a földnek, hogy táplálja a búzaszemet... hát tehetne mást a nap, az eső, az ősz, a fű vagy a föld? Mindegyik végzi a dolgát, nem tehet másképp, ez olyan természetes, magától értetődő, mint az, hogy a fák tavasszal virágoznak, nem ősszel. Kell ezért dicsérni a fákat? Szorgalom vagy becsület az a fától, ha tavaly a fagy elvette a virágját s az idén mégis kivirágzott megint? Szorgalom vagy becsület az tőlünk, ha a kiszáradt fa helyébe mást ültetünk, ha az idén is vetettünk búzát, akár ha elverte is tavaly a jég, ha jövőben is lekasáljuk a fűvet ott is, ahonnan az idén elvitte az árva a szénaboglyáinkat? Dehiszen ez a dolgunk.

Mondanám, hogy így beszél ilyenkor magában a parasztember, de csak félve mondom, mert tudom, hogy nem beszél így. Ez van az arcán, a szemében, s még ennél is több, de mondani csak annyit mond, hogy „ez a dolgunk” — s még ezt is restelli, hogy ennyit is kell mondania, de legalább mondta egyben a fa helyett, a búza helyett, a föld helyett is, ha azok nem tudnak beszélni. Mert a parasztember legjobban azt a beszédet szereti, ha jó kövér a fű és lekasálhatja a fűvet, mihelyt a kapálással végzett, és ha jó kövér a búza és learathatja, mihelyt a szénafüvel végzett, és ha nappal csépelte a búzát, éjjel menjen a határba, őrizni a kukoricát a vaddisznóktól. És ha elvégezte a heti dolgát, nem áll ki a kapuba mondani, hogy na, milyen jól is dolgoztam én ezen a héten, hanem veszi a seprőt és megseprí a kapu elejét és az udvart, mert ennyivel megiscsak megtisztelheti magát az, aki egész héten át nem látszott ki a munkából. Ez a parasztember beszéde: leguentele az ország kenyérrel, vajjal, szőlővel, hússal, paradicsommal. A kenyér a főneve, a hús az igéje, a szőlő a díszítő jelző, s a számnév csak anynyi: minél több mindenből!

És mindebből megszerkeszti a parasztember a maga szó-lőszem-egyszerű mondatát, a fák, búzaszemek és évszakok, a nap és a föld kenyérszű tömondatát: ez a dolgunk.

És ha neki a beszéd nem kenyere, mert a kenyér a beszéde, akkor nekünk a dolgunk, hogy bár néhány tiszta vasárnapi szóval megtiszteljük, megseperjük a kapuja elejét, még akkor is, ha szemérmes zavart látunk az arcán.

SZABÓ GYULA

UTUNK

ROMÁNIA SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG ÍRÓSZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

XXI. ÉVFOLYAM, 41. (1987.) SZÁM

— ARA 1 LEJ —

KOLOZSVÁR, 1966. OKTÓBER 14.

E SZÁMUNK

TARTALMÁBÓL

- ◆ Ferencz Zsuzsanna, Nagy Ilona, Vasile Rebreanu és Szele Péter karcolatai
- ◆ Földes László: Lászlóffy Aladár portréja
- ◆ Csehi Gyula: Proust és prototipusai

Gyümölcsöstál

Körte alakú felhő imbollog a fejem fölött; körte alakú és körteszínű is, sárgaveres, de inkább sárga, érett, napfényben süt-képező császárkörte; arrább pillantok vagy tiz kilométerrel az égen: az meg ott egy fürt szőlő, finoman hamvaslila, mint a hajnali szedés;

és ahogy tovább bámulom körbe az eget, gyümölcsöstál az egész, sárgameg görögdinnye, alma, szilva színei keverednek benne őszhöz illően.

Vajon önkényes ez a látomás?

Csak én látnám dinnyének, szőlőgerezdeknek, császárkörtének a felhőt? vagy talán magam is egészen mást látnék, ha nem tudnám, hogy álltunk nemrég egy iontos Huszoneyedikét, hogy még egy nyarunk utolsó napja úszott el mögöttünk — és ha nem akarjuk sirva-szomorodva búcsúztatni a távozót, hát örömmel kell köszöntenünk az érkezőt: nyárnapok siratása helyett ősz körüli szüreti jókedv...

Bár persze lehet, hogy az a felhő nem is körte alakú.

De az biztos, hogy az ég őszi alakzatú, mély és szelid, mindentudó és gazdag; olykor még forróságot is küld reánk, emlékeztetőül júliusra, máskor meg fehér felhőkkel csapkodja magát hidegleglősen: szokta a télhez.

Nekem mindenesetre kedvenc évszakom. Érett, kiegyensúlyozott, jó izekkel megrakott; derűje nem komolytalan, komolysága nem komor. Sem hősége, sem hidege nem kintó — színei is a fagy meg az izzás között, a katlanvörös meg a citromsárga között úsznak lassan — szeretem az ősz.

BODOR PÁL

FESTÓNÓ

TASSO MARCHINI

Szükségletünk: a filozófia

Bár csak tudnánk, mire jó a filozófia, mert hogy jó, azt tudjuk. Nem lesz bölcsebb az, aki sok filozófiát tud, mint ahogy lehet bölcsebb valaki filozófiai ismeretek nélkül — ez is világos számunkra. Vagyis a filozófia nem feltétlenül a személyiség tökéletesedésének tana, nem az erkölcsi, nem a moralista vonás uralkodik benne.

A filozófia világnézet, az antagonisztikus osztálytársadalomban kifejezi a különböző helyzetű, a különböző jövőjű osztályok világlátását, sőt életérzését is; így az ideologikus vonás jellemző a filozófiára, osztálykötöttsége a csoportérdekek szemüvegén keresztül látja vele a világot. A marx-lenini filozófia a proletariátus, a forradalmi munkásosztály érdekeinek a talaján jön létre, egy olyan társadalmi kategória világnézete tehát, amelynek a jövője maga a társadalom jövője, amelynek szemléletét tehát nem korlátozza az objektív helyzetből fakadó torzító érdek. Ezért képes a tudományosságra a mi filozófiánk, ezért képes magába szívni, fel dolgozni mindazt, ami a társadalmi fejlődésből és a tudományok halmozódó adataiból és elméleteiből méltó az általánosításra.

De ezáltal a filozófiának egy olyan vonását emelnénk ki, amelynek hangsúlyozása a modern ember számára igen fontos: igényét a teljesség megragadására. A filozófia ebben a vonatkozásban csak azt fogja be törvényeibe és kategóriáiba, ami mindenben és mindenütt jelen van; tehát a legáltalánosabb lényeg tudományait a jelenségeket és tulajdonságait mind formáknak minősíti. Csak hogy a jelenségek és tulajdonságok nemcsak formák, hanem tartalmak is — ilyen szempontból tanulmányozzák őket a különféle tudományok. A filozófia tehát sajátosan meghamisítja a világot, az egyedi jelenségeket kifordítja önmagukból, megfosztja önállósá-

guktól, beiktatja őket a végtelenségbe, amelyre magukban nem utalnak, amelytől végtelenségükben oly idegenek.

Mégis, a filozófia egy más, egy mélyebb igazság kimonódója: a teljességre utal, s éppen ezért van szükségünk a filozófiára.

Mert munkánkkal és értelmünkkel az egyes dolgok és a teljesség közé állunk, és létrehozunk a nem teljes igazságok világát. A teljesség — igazság. Magában van, teljes önigazolás, nincs szüksége megfejtésre, mert maga a kristálytiszta világosság, minden belőle van, a rész és az egész ellentmondásos harmóniáját nem bontja meg semmi. Csak mi, emberek. Mi a rész átalakításával megteremtettük a homályt, új törvényeket, társadalmi mozgást hoztunk létre, akarattunkon kívül. Létünkkel a természetet, cselekvésünkkel a társadalmat takartuk el; azzal a természettel, ezzel a társadalom vált féligazságok hosszú sorává számunkra.

Azóta van filozófia, amióta tudomásul vettük, hogy elvezett a teljesség az ember számára. A gondolkodásra időt teremtett a munkamegosztás, s az első filozófusok mindjárt a teljességet egységesen magyarázó elvet keresték. Vagy az emberen kívül, vagy az emberen belül: vagy az ember volt a világ mértéke, vagy a világ az emberé.

És manapság egyesek úgy érezhetnék: már a mérték is elvezett. Mert az ismeretek óriási gyarapodásával atomizálódott számunkra a világ s vele együtt mi magunk is. S ne vigasztaljuk magunkat: a tudomány már nem képes egybefűzni a mozaikkockákat; ne legyenek illúzióink: a tudomány már — a maga teljességében — az egyén számára elérhetetlen.

Valahogy be kell fogunk az egészet, a teljességet, a végtelent. Valahogy el kell nyelnünk saját magunkat, hogy benne legyünk a világban, és mégis kívülről lássuk a létezőket. Va-

lahogy isteneknek kell hinnünk sóhajnyi magunkat, ha fel akarjuk mérni a világot.

A totalitás lemerése úgy, ahogy most látjuk — ez a filozófia feladata. Nem kétséges hát, hogy szükség van a filozófiára, vele gazdagabbak vagyunk. Egész létünk arra tanít, hogy szükségünk van valami tökéletesebbre, valami szebbre és valami jobbra, hogy ma már nem tudunk úgy élni, mint tegnap, és ha értékrendünk lassan elhalványul és kikopik, s még érzelmeink is új meletet meg ragyogást követelnek, akkor filozófiánknak kell, ahogy élünk kell.

Mindenki filozófál, aki tudatosan elhelyezi magát a világban, aki tapasztalataiból életigazságokat szűr ki, aki életérzéseit megfontolva elemzés tárgyává teszi, és egyéni magatartást alakít ki környezetében. De filozófál az az ember is, aki értően hajol a gondolat nagy rendszerei fölé, a maga vérkeringésébe kapcsolja a művek szellemét.

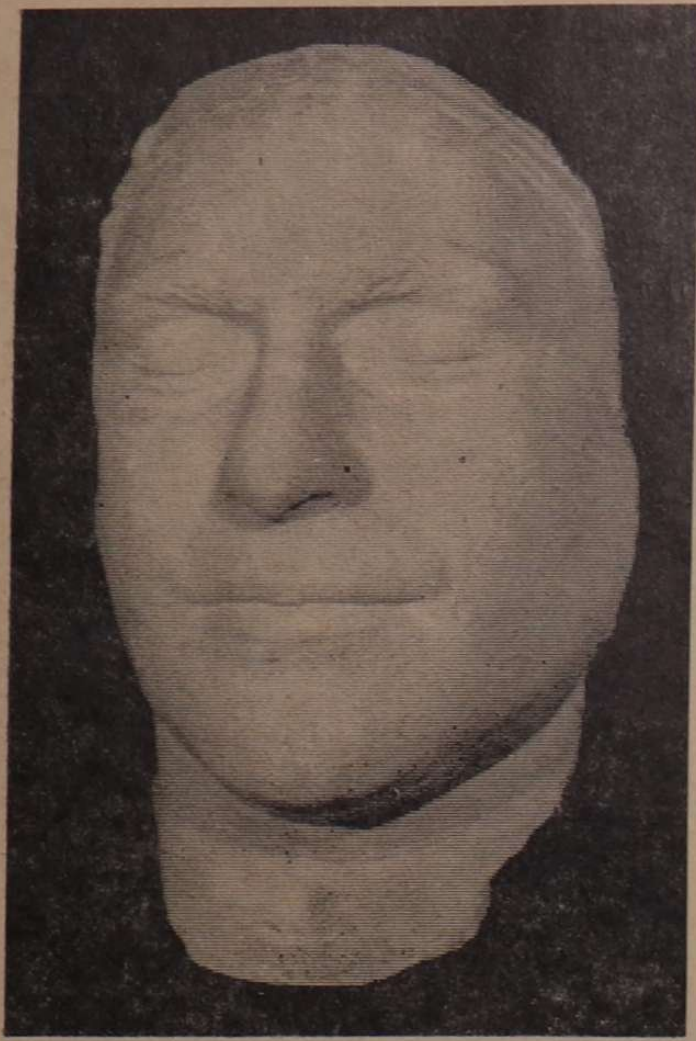
Mégis, ez még nem a filozófia, még nem az objektivitásnak az a tudománya, amely kihajol az emberből, és gyakran kegyetlenül még azt is tagadja, hogy a világ emberközpontú egysége lenne a létezőknek. A világot méregeti a filozófia, s mint ilyen — általánosítás: nemcsak a már megismert világ egészének általánosítása, hanem a még meg nem ismerté is. Vagyis kiterjesztés, átfogása valaminek, ami a tudomány számára csak a távoli jövő; a teljesség birtokbavétele anélkül, hogy az ismertől a végtelenbe vezető utat a tudás már kipontozta volna.

Eppen ez a filozófia paradoxonja: a végtelenségnek a tudománya, anélkül, hogy a részletek birtokosa lenne, annak a tudománya, ami már adva van az ember számára és azé is, ami még nincs.

A reprezentatív filozófiák az ismert törvényeket terjesztik ki a világegyetemre. S mivel a kor természet- és társadalom-

(Folytatása a 4. oldalon)

BRETTNER GYÖRGY

Salamon Ernő 1941-es maszkja

HUSZÁR ILONA

Salamon Ernő életéből

SZÜLETÉS NAP

Csak egy hónapja ismertem meg Salamon Ernőt, amikor gyermekkoráról kezdett mesélni nekem. Egyik kamaszkori emlékét „zsúrelménynek” neveztük.

Tizenkét éves volt. Egyik jómódú osztálytársa meghívta születésnapjára. Ernő még sohasem volt „zsúron”, izgatottan készült rá. Édesanyja gondoskodott tiszta ingről, kizsírított, kivasalta fia ruháját, ő pedig fényesre kefélt cipőjét. Tiszán és csinosan állott szombat délután az egyik gyeregyői faipari vállalat tulajdonosának villájára. Csengett. A csinos szobaleány egyenesen a konyhába vezette. Engedelmesen leült és várt. Akkor is várt meg, amikor a szobából gyermekzaj hallatszott ki.

„Megjötték a többiek” — gondolta, és elmosolyodott.

Amikor a szobaleány felkapta a süteményekkel megrakott tálcát, és a szoba felé indult, Ernő utána akart menni, de a lány leintette: „Itt várj rém.” Néhány pillanat múlva visszatért, és teríteni kezdett. „Jdd ki a kakaót, egyél hozzá kalácsot!” — mondta. De a kislány felugrott és elrohant. Mindent megértett.

Anyjának soha egy szót sem szolt erről a születésnapról, pedig az kérdezte eleget. „Látod — mondta nekem —, ezért nem eszem azóta sehol másutt, mint otthon. Hiába kínálnak bárhol engem...”

Nemrég megtudtam, hogy Salamon Ernő egyik munká-

szolgálatos társa Rhodéziából hazalátogatott Marosvásárhelyre. Nem ismertem, beszélni akartam vele. Új tanú. Hát-ha tőle is megtudok valamit, valami újat. Felkerestem, mesélt nekem a munkaszolgálatos közös élményekről, s csak azt erősítette meg, amit már régen, másoktól is tudtam. De egyszerre felfigyeltem:

„Nem volt valami élelmes fiú Ernő. Ukrajnában sohasem szerzett „magának ennivalót, egy kis pótlást. Mi néhányan már értettük a csizót. Sok mindent szereztünk a tizedes uraktól. Kínáltuk Ernőt is, de mindig visszautasította. Kértek, egyék velünk, de ő csak a fejét rázta. Így ment ez hosszú hónapokon át. Csak azt ette, amit a többi, a hivatalos adagot. Az pedig hol volt, hol nem volt. S ha volt is, kevés volt. Faggattuk, kérdegettük, miért olyan makacs? De ő csak mosolygott: »Hosszú történet ez, régen esett meg... Majd a feleségem elmondja nektek...»

Új ismerősöm várakozóan nézett reám. Hallgattam, és a régi „zsúr” gondoltam. A rhodézi gyáros amúgy sem értene meg. Hallgattam hát tovább...

MASZK

Egy fehér gipszmaszk díszíti szobámat. Salamon Ernő maszkja. Látogatóim néha megkérdezik: „Ukrajnában készült?” Életében készült, itthon. Nem látják, hogy mosolyog?

1941 tavaszán Izsák Márton műtermében jártunk. A falon Beethoven maszkja. Salamon Ernő hosszan nézi, majd megszólal. „Elo emberről is lehet maszkot készíteni?” Izsák Marci mindjárt kész volt bemutatni, hogyan lehet. Felajánlotta, készít egyet Salamon Ernőről. Neki is láttak a munkának. Marci piros kendőt kötött Ernő hajára, hogy be ne piszkolódjék. Modellje arcát bekente olajjal, majd reárákta a gipszet. Az ornyílásokat szabaddan hagyta, a modell nyugodtan lélegezhetett. Jő ideig feküdt így Ernő, majd a művész levette a gipszalacot, eldolgozta az ornyílásokat és kiöntötte a formát. Eközben megjött Chilif Miklós zeneszerző, kátogott a fényképezőgépe. Így örökítette meg az egész jelenetet.

Salamon Ernő örült a maszknak. Dicsekedve mondogatta barátainak: „Még élek, de a halotti maszkom már megvan.”

1944 tavaszán, amikor a német fasiszták megszállták Marosvásárhelyt is, sokan igyekeztek értékeiket menteni. Én

is az enyémet. Biztonságba helyeztem Salamon Ernő könyveit, kéziratát és a maszkját.

A könyveket Vigh Károly könyvtárosnak, a kéziratokat Sényi Lászlónak, a maszkot Tóth Sándor kollégiumi tanárnak adtam át. A könyvek és a kéziratok csendesen visszaváltak. A maszk izgalmas kalandokon ment át. Tóth Sándort figyelte a Gestapo. Házkutatástól tartott. A maszkot a kollégium tanári szobájában rejtette el, egy könyvszekrény legfelső polcán sorakozó vastag lexikonkötetek mögé. Akkor is ott volt, amikor a tanári szobára gyújtóbomba esett. A könyvek meggyulladtak ugyan, de oly lassan égtek, hogy idejében elfojthatták a tüzet, anélkül, hogy egy-kétet is elmozdítottak volna a helyéről.

1945 nyarán magam is láttam a megszenesedett könyveket, amikor Tóth Sándortól átvettem Salamon Ernő maszkját.

„Öntesse bronzba Ernő megörzött mosolyát” — mondják látogatóim. Ideje, hogy szót fogadjak nekik.

ANDREJ

Az iskolában, ahol tanítottam, ismerkedtem meg Salamon Ernővel. Tíz óra volt, az úgynevezett „nagyüznet”. Hegyi Ilona hozta hozzám Korunk-ügyben... A tanári szobából jól látszottak az udvaron ugrádozó, játszó gyermekek.

„Irigylem foglalkozásáért. Ilyen drága gyermekek között töltheti napjait” — mondta rögtön a bemutatkozás után. Később is, sokszor visszatért erre a témára. Minden érdekelte a tanítványaimmal kapcsolatosan. Kitartóan irigyletű volt.

A gyermekek iránti szenvedélyes érdeklődése nem szűnt meg Ukrajnában sem. Kevés életben maradt bajtársa mesélt, hogy Ernő Ukrajnában milyen gyorsan összebarátkozott a falu gyermekeivel. A déli szüneteket, a kevése szabad időt velük töltötte, játszott velük. Anyanyelvüket tanulta tőlük. Egy kis szótárt állítottak együtt össze. Nem volt ez veszélytelen a munkaszázadban. A gyerekek nehezen mondták ki idegen barátjuk nevét. Elnevezték Andrejnek, így könnyebb volt.

Reggelenként kivonult a század a kényszermunka helyére. Amerre csak mentek, a kerítések tetejéről szöke gyerekek szőlőtáncoltak: „Andrej, Andrejsa!” És Andrej boldogan intgetett vissza.

Hogy irigylem ezeket a gyerekeket! Láthaták Salamon Ernő életének utolsó hónapjaiban!...

ként keserű szívvel, de igazam tudatában; ellenszenves helyzetben, de történelmi perspektívában a haladás oldalán...

Ugye, kedves olvasó, most már eléggé meg van kavarodva? Az író szereti a maga zavarát átültetni az olvasóba. Na, nem szadizmusból, de mert tudja: a víz akkor esik istenigazában jól, ha szomjas torokba csorog. Mert ugyan hogy értené meg az olvasó az én zaklatottságomat, ha régi igazságai kényelmes várából nevetve nézi vívódásomat. Nos, semmi oka a nevetésre. A régi igazságok vára romlékony. De legalábbis restaurálásra szorul. Mert ugyan hitte volna az olvasó tizennyolc évesen, amikor először ismeri meg az Antigonét, hogy eljöhét az idő, amikor a zsarnok Kreóonnal esetleg sorsközösséget vállal? Mert én valami efféle érzek. Kreón olykor én vagyok, vagy legalábbis énem egy része. És Antigoné is az. Antigoné is én vagyok. Anouilh tanúsága szerint ugyan — és hajlok rá, hogy 2000 év történelmének tanúsága szerint — nem szörny, nem a hatalom megszállottja, hanem a történelmi szükség-szerűséget felismerő vezető, aki súlyos történelmi körülmények között lép a színpadra és —

ahogy a román szép szóképpel kifejezi — joga közé vett szívvel cselekszik, bár rá kell döb-bennie, hogy hajthatatlanságának szörnyű ára van: maga is boldogtalan lesz. De Antigoné sem az a naiv, tudatlan lány, akit eszményei tisztaságért, vagy csak merő idealizmusból lesz az erőszak áldozata. Nem, nem így áll a helyzet. Hiszen a dráma során Kreón, aki rettenetesen megijed, hogy kedves unokahúgát meg kell ölnie, feltárja előtte az igazat — amit legfennebb nem vallott be magának, de amit ő is tudhatott —, hogy fivéréi romlott, lump, lelketlen alakok voltak. Hogy Polüneikész, akit most az élete árán akar eltemetni — egyszerű az apjára is kezelt emelt. Eteoklész, a hős, akit katonai pompával temettek el, mert az államrend védelmében harcolt lázadó fivére ellen, egygel sem ér több pénzt, mint Polüneikész. De ettől függetlenül nem tudni, melyiket temették el, s melyiket hagyták vadak prédájául: keresztülsgáldott a csataterén a lovasság, s felismerhetetlenül taposta az elesetteket. Így aztán az épebb hulla lett a hős, a roncsoltabb az áruló... Miért akar hát mégis meghalni Antigoné? Mert meg akar. Kreón könyörög neki, hogy alkudjon meg a helyzettel: lássa be, a történelmi pillanat olykor megköveteli a kieléhetetlenséget. Ervényt kell szereznie a törvénynek, hiszen ez az egyetlen módja a közösség megvédésének. Meg kell tenni a döntő lépést akkor is, ha az sokak szemében antipatikussá teszi — hiszen tudva tudja, Antigoné gyilkosa nem számíthat rokonszenvre. De: ez a történelmi feladat. És: ezért hal meg Antigoné is. Mert tartozik ezzel az emberségének. Mert meg a taktika pillanataira sem ismer megalkuvást. Mert az az ügy, a tiszta humánus ügy, amit képvisel, nem ismerhet megalkuvást. A sorsom meg nem alkudni — jelenti ki —, nemet mondani és meghalni...

De miért? — kiált fel a néző. — Mit ér el ezzel?

Ha jól emlékszem, Haimón egyik replikája ad a kérdésre választ: ha nincs Antigoné, a Kreónok élete nyugodt, nincs mérlegelés, vívódás, töprengés, és nincs katarzis.

Antigoné az emberben a legbensőbb emberi, akit nagy döntő helyzetekben néha megöli, hogy aztán élete során, tettei árán megváltsa.

HUSZÁR SÁNDOR

SZILÁGYI ZSOLT

ÖTVÓSTAL

BRETTNER GYORGY cikkének folytatása az első oldalról

tudománya nyújtja számukra az adatokat, ők maguk nemcsak pozitív, hanem az ismeretlen tudománya is, azé, ami akkor még a tudás számára maga a nem-letező, a nem-tudás.

Történelmi érdeme tehát nem valamiféle átfogása az ismereteknek, nem a nagy összefoglaló szerepét tölti be, hanem azt, ami több és kevesebb ennél: perspektívát nyújt, valamint felmutat, ami még nincs a birtokunkban, de ami felé haladunk, vagy ha nem is haladunk megismerésünkkel az általa kijelölt irányban, akkor haladhatnánk felé.

A filozófiában van így egy transzcendens elem: a filozófia lebegés a megismert és az elképzelhető között. De ez a lebegés a perspektíva tánc a meghódított világ határán túl — kezünk ügyében még, de elérhetetlenül, beláthatóan, de leigázhatatlanul. Mert ahogy megragadjuk, rögtön új perspektívák támadnak, más alakúak, mint amilyenekre valaha is számíthattunk, a megvalósult filozófia pedig már nem filozófia, hanem tény, adott, becsérkésztett világ, amiből ki kell indulni, de ami már más, mint a fenséges másolata a világnak, ahogy az a filozófiában mutatkozik.

A filozófia máslet és fenségesen az. Máslet, mert a filozófia modell, a világ legáltalánosabb tendenciáinak modellje, úgy, ahogy ezek a jelenből kiindulva a jövő — vagy a vélt jövő — irányába mutatnak. Máslet, mert a még feltérképezetlen világot előbb megalkotja, mintsem tudomásul vehetné a végtelen realitást. Ez a modell dinamikus, mert az új nagy felfedezések módosítják, de mégiscsak modell, mert újraképződésében ismét és újra túlmutat a határon.

Fensége abban van, hogy a realitást és az azon túli világot gyúrja egységbe: a tudás mellé társul veszi a jövőbe, a jövő megismerésébe vetett hitet is. A hitet, ami nélkül nem lehet célokat kitűzni, nem lehet tettekkel emberesíteni a világot főhéher föltjait, amelyeket ott kívül körülölel a kor filozófiai perspektívája.

Mert hinnünk kell emberi lehetőségeinkben, különben elpusztulnánk. Hiszen a múltban benépesítettük közvetlen világunkat, az emberi szervezés különféle formáit ültettük a talajba, hogy aztán dúsan burjánozva alakítsák saját törvényeiket. Az ember szervező fajta, gyakran mindent megtehet, hogy bonyolult és rejtélyes világát kusza tetteivel még áthatolhatatlanabbá tegye.

Ha filozófiára szükség van, akkor éppen emberi mivoltunk követeli, hogy tisztábban lássuk magunkat, és emberségben haladjuk meg eddigi magunkat.

A filozófia az alkotásba, a tettek végtelen sorába vetett bizalmat élesztgeti, messze minden öntömjénezéstől. A filozófia mint embertan — alkotást, annak a felmutatása, hogy a társadalmi értelemben helyes cselekvés az előrevivő tett, az eszközeiben humánus építése az újnak. Mert nem lehet nekünk értéket más értékek eltiprásával teremtenünk.

A filozófia sajátos kénszer a világ és tetteink következetes végig gondolására, arra, hogy kibújjunk a megszokottságok kényelmesen melengető tokjaiból, felfogjuk helyzetünket és lehetőségeinket.

A végig gondolt világ sohasem egyértelmű világ. És ez zavarja a csendes vegetáló tespedésében kifakult gondolatot. Ezért vannak menekülő gondolatok: a következetesség elől játékosan csapódnak át a mellékvágányokra, megülik a jelentéktelenségek világát, aztán polipként ölelik kicsinyes tárgyukat. Amikor a teljesség gyakran homályos és még inkább felelmetes kérdéseinek ütközik, akkor nem ritka a gondolat iszonya a befoghatatlantól.

A filozófia vállalja magára az egyes dolgok és a teljesség közötti szakadék áthidalását, a maga kieléhetetlen logikájával függőhidat épít, elemet elemre rakva halad a túlsó part felé. A távolság végtelen — az építés is szüntelen feladata a filozófiának. Eppen a logikai építménynek hangyaelszántású újra- és tovább szerkesztése különbözteti meg a filozófiát a vallástól, amely a jelenséget a világon kívül látja, valahol, ahol nincs már semmi, valahol, ahol már a lét ürült ki, vált határossá, végessé.

De a logikai építmény nemegyszer megbicsaklik az ürben, ott, ahol csak tendenciák vannak, nem kijelölt utak, s akkor a hid elveszti statikai törvényeit s a mélybe hull. Mint az idealista filozófia, amely a teljességet türelmetlenül elragadja a részektől, és külön világba helyezi, akár a vallás az istenségeket. Az idea, az abszolút eszme és az isten is utópiztikusan a totalitás elérésére irányuló vágyainkat testesíti meg úgy, hogy ez a totalitás már több és más, mint az egész végtelen világ.

A teljesség utáni hajsza: ez a filozófia. A lehetetlen megidézése: ez a filozófia. Persze nemcsak ez. Mert a filozófia kifejezi az eszme kötöttségét a világhoz, a korhoz, a különféle társadalmi csoportok törekvéseihez, s az igazságot csak e határok keretei között képes megfogalmazni. A kor prostitúta vagy felemeli, szárnyat szegi vagy messze repíti a gondolatot. De ezen a meghatározottságon kívül is van filozófiai eszme: az utópia. Minden filozófia így vagy úgy hordoz magában valamit távolit, ami maga a tisztaság, a féligazságok felett a teljes és végleges igazság.

A földtől való végtelen elszakadás vigasztalóan simogató, de tragikus veszélyét a mi filozófiánk az utópizmus leküzdésével óhajtja elkerülni. Ezért fogalmazza újra és újra önmagát, ezért igyekszik magát a korhoz kötni, és reális céltűzéseket megfogalmazni. Magasztos eszmeisége nem fennköltésében van, hanem a szakadatlan megújulásra való törekvésében.

A megújulás filozófiánk hatékonyságának kritériuma; ha elvonnék tőle ezt a jogot, pusztulásra kárhoztatnánk. Nem követelhetjük hát tőle, hogy belefoglaljon a mindennapi tevékenységbe, engedjenek kell fel a horizontra, ahol kitapint-hatja a jövő érveit. Mai küzdelmeinkben is így van szükségünk filozófiára, a világban való jelenlétünk, perspektívánk tudományára, a teljességnek a tudományára, amely a totalitást lefordítja az ember nyelvére, az embert pedig beemeli a végtelenbe, amely többet mond és kevesebbet, mint az összes tudományok együttvéve, amelyre hát szükségünk van, mert ilyenek vagyunk.

És ha ilyenek vagyunk, akkor emberi mivoltunkhoz hozzátartozik a filozófia is, létünknek ez a meghosszabbítása és felemelése. Számunkra ebben egy nagy és talán a legem-berről lehetőség rejlik: egyedi létünket a filozófiával a kozmosz szintjére növeljük, egyéni sorsunkat a gondolati koordinátáival a végtelenbe futtatjuk.

Persze, ha minden filozófia meg is kísérti a teljességet, éppen a marxi fogantatású dialektikus és történelmi materializmus képes napjainkban a legtöbbet megmutatni belőle. Hiszen a filozófiának annál nagyobb az esélye a horizont beérésére, minél szilárdabb a talaja, minél messzebb nyúlik ki előre az a hídfo, amelyre logikai építményét emeli. A mi filozófiánk szilárd talajjal rendelkezik, mert a kor leghaladóbb erőire támaszkodik, mert nem ragad meg fanatikusban a múltban és nem mitizálja a jövőt.

Igy válik valóban kortárs filozófiává a marxizmus, így találja meg helyét a jövőért folyó eszmi versenyben, így képes megoldani az ellenfelei által felvetett kérdéseket és új, magasabb szintézisével túlmutatni rajtuk. S ezért érdemes a tanulmányozásra, úgy, ahogy a lényegéből fakad: elfogulatlanul és az igazság iránt mégis elfogultan.